

Priopćenje za javnost
06.04.2023.

HRVATSKA MORA USMJERITI CJELODNEVNU ŠKOLU NA SMANJIVANJE OBRAZOVNIH NEJEDNAKOSTI

Osvrt Mreže Cjeloživotno učenje za sve na prijedlog Eksperimentalnog programa „Osnovna škola kao cjelodnevna škola“

Mreža Cjeloživotno učenje za sve smatra da uvođenje cjelodnevne osnovne škole može bitno pridonijeti smanjivanju razlika u obrazovnim postignućima u Hrvatskoj i poboljšati obrazovne ishode učenika iz skupina u nepovoljnom položaju. Međutim, u trenutnom nacrtu Eksperimentalnog programa *Osnovna škola kao cjelodnevna škola* Ministarstvo znanosti i obrazovanja ne stavlja dovoljan naglasak na taj važan cilj za koji predlažemo jasnije ga precizirati u odgojno-obrazovnim ishodima i sadržaju programa, ako želi postići navedeni učinak. Mreža Cjeloživotno učenje za sve okuplja 60 stručnjaka iz 30 organizacija diljem Hrvatske, uključujući organizacije civilnog društva, obrazovne ustanove i jedan znanstveni institut. Mreža se zalaže za pravičan i uključiv sustav odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj. Više na www.obrazovanjezasve.hr.

Eksperimentalni program cjelodnevne škole opravdano stavlja naglasak na smanjivanje obrazovnih nejednakosti u svojim ciljevima te opisu konteksta, izjavljujući kako su „*ispodprosječni rezultati učenika češće prisutni u određenim skupinama učenika, u pravilu onim koji se školuju u otežavajućim uvjetima odrastanja*“. Dapače, jedan od glavnih ciljeva programa je upravo „*smanjiti razlike u školskim postignućima, odgojno-obrazovnim ishodima i ishodima obrazovanja različitih skupina učenika te povećati obrazovnu jednakost, pravednost i pravičnost u osnovnim školama*“. Postizanje tog cilja podrazumijeva otvaranje prostora za pružanje individualizirane podrške učenicima u nepovoljnom položaju, ali i puno više prostora za školske preventivne programe i programe socijalno-emocionalnog učenja, kako je predviđeno postojećim pravilnicima, kurikulumima međupredmetnih tema i obrazovnim politikama.

Mreža za cjeloživotno učenje za sve zalaže se za to da se svakom djetetu osigura pravo na odgovarajuće obrazovanje visoke kvalitete koje će rezultirati pozitivnim iskustvom učenja i odrastanja, djetetovom dobrobiti i u konačnici odgojno-obrazovnim ishodima koji odgovaraju kapacitetima svakog djeteta.

Mreža Cjeloživotno učenje smatra kako je izuzetno važno staviti naglasak na smanjivanje obrazovnih nejednakosti u Hrvatskoj, no analizirajući ovaj eksperimentalni program taj naglasak je vidljiv samo u uvodu i ciljevima, dok u samom opisu programa nedostaje naglasak na načelima pravičnosti i uključivosti te na posebnim mjerama za skupine u nepovoljnom položaju. Bez svjesnog naglaska na zadovoljavanje potreba skupina u nepovoljnom položaju te bez jasnog integriranja pravičnosti u sve dimenzije programa neće se moći postići željeni učinak. Drugim riječima, poboljšanje obrazovnih postignuća učenika iz skupina u nepovoljnom položaju neće se postići samim time što će boraviti u školi veći broj sati, već je potrebno u programu planirati ciljane mjere koje će utjecati ne samo na njihova bolja obrazovna postignuća već i jačanje njihove psihološke, emocionalne i socijalne dobrobiti.

U nastavku priopćenja iznosimo prijedloge konkretnih izmjena dopuna prijedloga Eksperimentalnog programa.

Kao preduvjet za uspjeh cjelokupne reforme, članovi Mreže smatraju da će biti presudno osiguravanje boljih i atraktivnijih radnih uvjeta učitelja i nastavnika (posebice nedostatka nastavnika u STEM području, koji kritično nedostaju u sustavu), osiguravanje ciljanog profesionalnog usavršavanja učitelja i nastavnika u području pravičnosti i uključenosti te osiguravanje da infrastrukturna ulaganja također adresiraju potrebe skupina u nepovoljnom položaju.

O Mreži Cjeloživotno učenje za sve

Koordinator Mreže Cjeloživotno učenje za sve je Institut za razvoj obrazovanja. Temeljni članovi Mreže su: Institut za razvoj obrazovanja, Akademija za politički razvoj, Forum za slobodu odgoja, Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Nansen dijalog centar, Pučko otvoreno učilište Zagreb, Udruga gradova u Republici Hrvatskoj, Udruga roditelja „Korak po korak“ i Udruga za razvoj visokoga školstva „Universitas“. Pridruženi članovi Mreže su: Kompetencijska mreža ICT-AAC, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Sveučilišni savjetovanišni centar Sveučilišta u Rijeci; Mreža mladih Hrvatske; Hrvatsko andragoško društvo; Kuća ljudskih prava Zagreb; GOOD inicijativa; Udruga SIDRO; Udruga roditelja djece s oštećenjem vida i dodatnim poteškoćama u razvoju „OKO“; Pučko otvoreno učilište Korak po korak; Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH; Ambidekster klub; te Romski resursni centar.

Mreža je financirana u sklopu projekta „Tematska mreža Cjeloživotno obrazovanje dostupno svima“, čiji je nositelj Institut za razvoj obrazovanja (Prilaz Gjure Deželića 30, 10000 Zagreb, +385 1 4555151, iro@iro.hr). Projekt je sufinanciran sredstvima Europske unije iz Europskog socijalnog fonda (85%) i sredstvima Državnog proračuna Republike Hrvatske (15%). Ukupna vrijednost projekta iznosi 3.542.852,64 kuna, a razdoblje provedbe projekta je od 29.10.2020. do 29.10.2023.

Sadržaj priopćenja isključiva je odgovornost Instituta za razvoj obrazovanja.

KOMENTARI NA PROGRAM U CJELINI

- Predlažemo da se u cijelom tekstu zamijeni termin „pravednost“ za „pravičnost“. Termin „pravičnost“ se koristi u službenim hrvatskim prijevodima dokumenata Europske unije (kao prijevod engleskog termina „equity“) te konceptualno je prikladniji termin.
- Predlažemo da se u tekstu eksplicitno koristi termin „skupine u nepovoljnom položaju“ među kojima spadaju sljedeće skupine:
 - učenici nižeg socioekonomskog statusa
 - učenici koje žive u ruralnim, udaljenim i izoliranim područjima
 - učenici s problemima mentalnog zdravlja i problemima u ponašanju
 - učenici s teškoćama u razvoju
 - daroviti učenici
 - učenici pripadnici romske nacionalne manjine
 - učenici iz alternativne skrbi
 - učenici kojima hrvatski nije prvi jezik
 - učenici izbjeglice, migranti i tražitelji azila
 - učenici koji se nalaze u područjima pogođenim potresom
 - učenici koji dolaze iz jednoroditeljskih obitelji
 - LGBTIQ+ učenici
- Potrebno je u samoj strukturi eksperimentalnog programa integrirati naglasak na poboljšanje kvalitete odgojno-obrazovnog procesa za učenike koji dolaze iz skupina u nepovoljnom položaju. Uz sigurno i podržavajuće okruženje za svu djecu, potrebno je integrirati mjere dodatne podrške za navedene skupine unutar svih odgojno-obrazovnih programa (A, A2, B1, B2) predstavljenih u modelu cjelodnevne nastave te mjerenjem učinaka tih mjera u procesima praćenja i vrednovanja. Zalažemo se za jasno definiranje mjera koje će osigurati: a) sigurno i podržavajuće okruženje za svu djecu; b) posebnu podršku za djecu u nepovoljnom položaju; c) intenzivnu podršku za djecu u riziku. Način integriranja tih mjera trebao bi slijediti sljedeću logičku strukturu: identifikacija učenika kojima je potrebna dodatna podrška, utvrđivanje njihovih odgojno – obrazovnih potreba (ili drugih prepreka s kojima su suočeni), predlaganje intervencije/implementacija, evaluacija učinjenog. To znači da u konceptu cjelodnevne nastave prednost treba dati individualiziranim oblicima/načinima/metodama/strategijama učenja i poučavanja, umjesto dodatnog propisivanja kurikuluma i uniformiranja programa u svim školama. Izjednačavanje obrazovnih mogućnosti moguće je ako se osiguraju preduvjeti za kvalitetnu provedbu preventivnih programa i omogući autonomija svake škole da temeljem procjene potreba osmisle sadržaje cjelodnevne nastave. Pri tom je osobito važno izbjegavati dodatna nastavna opterećenja učenika i usmjeriti se na kvalitetnije ostvarivanje postojećih ishoda učenja.

KOMENTARI NA ODGOJNO-OBRAZOVNI PROGRAM A1

- Potrebno je jasnije definirati položaj skupina u nepovoljnom položaju u program A1 Eksperimentalnog programa, odnosno potrebno je osigurati da primjene nastavničke metode od strane učitelja i nastavnika integriraju načela pravičnosti i uključivosti, kako bi svi učenici (uključujući i one iz skupina u nepovoljnom položaju) mogli jednako sudjelovati u kvalitetnom odgoj i obrazovanju, te da se uključi i individualizirani pristup koji odgovara potrebama tih učenika. Načelo individualiziranog pristupa različitim skupinama učenika je naglašeno više puta u dokumentu, ali ne i unutar operacionalizacije pojedinih odgojno-obrazovnih programa.
- Potrebno je osigurati da novi kurikulum predmeta Društvo i zajednica uključuje osnovne dimenzije Građanskog odgoja i obrazovanja s naglaskom na kompetencije vezane uz prihvaćanje različitosti, borbu protiv svih oblika diskriminacije te dimenziju zaštite demokracije i ljudskih prava. Ovo je iznimno važno za stvaranje uključive razredne kulture i pozitivnog školskog ozračja u kojem će se sva djeca i mladi osjećati prihvaćeno i uključeno, što znatno može doprinijeti njihovim obrazovnim postignućima.

KOMENTARI NA ODGOJNO-OBRAZOVNI PROGRAM A2

- Potrebno je jasnije definirati položaj skupina u nepovoljnom položaju u ovom segmentu Eksperimentalnog programa, odnosno potrebno je osmisлити fokusirane aktivnosti koje će biti utemeljene na stvarnim odgojno-obrazovnim potrebama učenika iz skupina u nepovoljnom položaju. Iznimno je važno da ovaj aspekt rada bude detaljno razrađen u dokumentu te da se na njega stavi naglasak jer upravo u segmentu A2 stoji potencijal za značajno unapređenje obrazovnih postignuća učenika iz skupina u nepovoljnom položaju, kao i za individualizirani pristup koji odgovara potrebama tih učenika. Načelo individualiziranog pristupa različitim skupinama učenika je naglašeno više puta u dokumentu, ali ne i unutar operacionalizacije pojedinih odgojno-obrazovnih programa.
- Predlažemo da se unutar A2 programa uzmu u obzir brojni već evaluirani projekti i preventivni programi koji su se pokazali kao učinkoviti. Upravo kroz takve intervencije brojni učenici mogu poboljšati su svoja obrazovna postignuća (ocjene), svoju socijalno-emocionalnu dobrobit kroz razvoj samopoštovanja, samoregulacije učenja i samoefikasnosti, što može značajno utjecati i na njihove odnose s vršnjacima, ali i na zadovoljstvo školom u cijelosti.

KOMENTARI NA ODGOJNO-OBRAZOVNI PROGRAM B1

- Potrebno je jače naglasiti ciljano uključivanje učenika iz skupina u nepovoljnom položaju u one izvannastavne aktivnosti koje odgovaraju njihovim odgojno-obrazovnim potrebama i mogu pozitivno utjecati na njihov socioemocionalni razvoj i kompetencije. Važno je i pratiti učinke njihovog sudjelovanja u B1 programima te na

temelju toga kreirati i osmišljavati ponudu izvannastavnih aktivnosti unutar školskog kurikulumu.

- Za ovakvo praćenje i planiranje potrebno je da škola ima jasnu viziju i misiju te jasne strateške odrednice upravo u smjerovima i sadržajima koji će se integrirati u Školski kurikulum, a koji će odgovarati ispitanim potrebama svih učenika, roditelja i lokalne zajednice. Upravo iz tog razloga osiguranje autonomije školama i nastavnicima u ovom segmentu izuzetno je važno te se ne preporuča preveliko determiniranje postotka satnice kao i sadržaja koji se moraju provesti. Ako predložene izvannastavne aktivnosti neće biti usklađene s vizijom i misijom škole te temeljene na potrebama svih učenika i okruženja u kojem škola djeluje, postoji objektivan strah kako će provedba aktivnosti unutar unaprijed zadanih i strogih okvira dovesti do formalne provedbe aktivnosti kako bi se ispunilo određeno očekivanje nositelja odgojno-obrazovne politike, a ne stvarnih potreba na razini škole. Ovo posebno može imati negativan učinak na učenike iz skupina u nepovoljnom položaju.
- Predlažemo u cijelom dokumentu naglasiti važnost glasa učenika te participacije sve djece kao vrijednost i vodilja za izradu školskih kurikulumu (i drugih dokumenata škole). Upravo bi naglasak na participaciji učenika trebalo posebno istaknuti u sadržajima B1 i B2 programa (npr. participacija učenika u odabiru izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti, aktivnija uloga u radu učeničkih vijeća, sudjelovanje svih učenika u pri izradi ključnih školskih dokumenata i sl.)

KOMENTARI NA ODGOJNO-OBRAZOVNI PROGRAM B2

- Iznimno je važno u dokumentu naglasiti kako je potrebno u izvanškolske aktivnosti ciljano uključivati učenike iz skupina u nepovoljnom položaju te za njih osigurati dostupno i besplatno sudjelovanje. Ovo će se postići osiguranim financiranjem sudjelovanja u B2 aktivnostima za ove učenike. Uključivanje učenika nastavnici trebaju poticati, i to upravo na temelju iskazanih interesa učenika.

KOMENTARI NA PRIJEDLOGE ULAGANJA

Kao preduvjet za uspjeh provedbe cijelog plana smatramo potrebnim plansko ulagati u odgojno-obrazovne radnike i to kako predlažemo:

- **Ulaganje u ljudske resurse:** Plan predviđa povećanje satnice za predmet matematika, no postavlja se pitanje koji kadar će se regrutirati jer je evidentno da nedostaje nastavnika u STEM području. Predložene mjere za regrutaciju kadrova su: stipendiranje, poboljšani radni uvjeti, jačanje digniteta učiteljske profesije
- **Kontinuirani profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih radnika:** Kvalitetno i smisleno osmišljavanje kontinuiranog profesionalnog razvoja odgojno-obrazovnih radnika - u samom planu nema nikakve naznake o planu profesionalnog razvoja odgojno-obrazovnih radnika osim da je osiguran pozamašan iznos od 44 milijuna EUR na takve edukacije; krucijalno je poboljšanje kompetencija nastavnika i ravnatelja i to u sljedećem području:

- a) pravičnost i uključivost u obrazovanju: podaci istraživanja Mreže Cjeloživotno učenje za sve, ali i brojnih domaćih i međunarodnih istraživanja (PISA 2018) ukazuju kako je upravo jedan od temeljnih tipova stručnog usavršavanja koji nedostaje nastavnicima onaj u području pravičnosti, inkluzije i inkluzivnih praksi;
- b) psihološka dobrobit i mentalno zdravlje učenika: ovo je trenutno jedna od glavnih tema u zemljama članicama EU, posebno kao posljedica pandemije. Mnoge zemlje razvile su strategije i kao prioritet stavile upravo ovu temu. Potrebno je nastavnicima osigurati pristup evaluiranim programima razvoja osobnih i socijalnih kompetencija kod učenika kako bi upravo kroz A2 i B1 programe mogli uvoditi ove sadržaje koji značajno doprinose upravo obrazovnim postignućima učenika koji dolaze iz skupina u nepovoljnom položaju;
- c) inkluzivno vođenje škola: važno je osigurati i sveobuhvatne edukacije ravnatelja/ica za vođenje škole jasnom vizijom i misijom, ali posebno važno za vođenje škole na načelima inkluzivnosti i pravičnosti. Upravo takva škola je ona koja sluša glas učenika, koja je uključiva te odgovara na njihove potrebe i interese
- **Infrastrukturalna ulaganja**: planiran je iznos oko 143 milijuna eura za prilagodbu jednosmjenskih škola za provedbu cjelodnevnih škole, i to za osiguravanje adekvatnih kuhinja, blagovaonica i opremljenosti, kao i otklanjanje problema trenutno suboptimalnih prostora učionica te sličnih primjera prilagodbi. Mreža apelira da se u tom procesu izravno vodi računa o pravičnosti i uključivosti te o potrebama skupina u nepovoljnom položaju na način da se:
 - osigura univerzalni dizajn prostora i namještaja u skladu s potrebama različitih skupina djece,
 - osigura prostor i informatička oprema unutar škole za učenike kojima je to potrebno izvan nastave, a koji si zbog socioekonomskih razloga takvu opremu ne mogu priuštiti,
 - osigura oprema za posudbu učenicima iz skupina u nepovoljnom položaju za korištenje kod kuće.